

Η μπαλαρίνα Diana Vishneva. Φωτογραφία: Sylvia Plachy

Διαζύγιο

Ivan Klima

Ηταν αλήθεια πως ο δικαστής Μάρτιν Βατσέκ, όταν ακόμα ήταν στα πράγματα το παλιό καθεστώς, είχε αναλάβει έναν αρκετά μεγάλο αριθμό πολιτικών υποθέσεων, αλλά μια που σε πέντε χρόνια θα αφυπηρευτούσε του εισηγήθηκαν να αναλαμβάνει, από τώρα και στο εξής, αποκλειστικά υποθέσεις διαζυγίου (που όπως και να 'χε ήταν ό,τι πρωτοέκανε όταν ήρθε στο γραφείο). Θεωρούσε θεμιτή και, μάλιστα, λογική την πρόταση. Θα μπορούσε, βέβαια, να εγκαταλείψει εξολοκλήρου το δικαστικό σώμα, όπως είχαν κάνει μερικοί συνάδελφοί του, και να εργαστεί ιδιωτικά ως δικηγόρος, δουλειά πιο επικερδής. Όμως, ήταν εκ φύσεως συντηρητικός και δεν είχε την παραμικρή επιθυμία να αλλάξει την καθημερινότητά του ή τον κανονικό του εργασιακό ρυθμό πόσο μάλλον να πρέπει να μπει στη διαδικασία να ψάξει και να εξοπλίσει ιδιωτικά γραφεία. Παρόλα αυτά, συμβουλευτήκε τη γυναίκα του για το τι θα έπρεπε να κάνει.

Ήταν παντρεμένος τριάντα χρόνια και είχε πάψει από καιρό να αγαπά τη γυναίκα του Μαρί. Για την ακρίβεια, δε θυμάται να την είχε ποτέ αληθινά αγαπήσει. Ωστόσο, τα πηγαίνανε αρκετά καλά ως ζευγάρι. Η γυναίκα του, έναν χρόνο μεγαλύτερή του, καταγόταν από την επαρχία και είχε τελειώσει μόνο το δημοτικό πέρασε τη ζωή της δουλεύοντας στο ταχυδρομείο για έναν πενιχρό μισθό. Όμως διέθετε μια γνήσια σοφία η οποία παρέμενε ανόθευτη από την τριβή της με τη νομική εκπαίδευση. Η Μαρί είχε κι αυτή απλά πάψει να τον αγαπά εδώ και πολλά χρόνια, αλλά τον πρόσεχε σχεδόν σαν μητέρα, μαγειρεύοντάς του καλά γεύματα και φροντίζοντας ώστε τα πουκάμισά του να είναι σιδερωμένα και να έχει πάντα μια γραβάτα που να ταιριάζει με αυτά. Κατά τη διάρκεια της συμβίωσής τους, ήταν αναπόφευκτο να επηρεάσει, αν όχι το χαρακτήρα του, τότε τουλάχιστον την εμφάνισή του, και μια που και οι δυο αρέσκονταν στο γκρι χρώμα, τα πολύ δικά τους χαρακτηριστικά άρχισαν σταδιακά να λαμβάνουν κι αυτά ένα γκρι περίβλημα.

Τα τελευταία χρόνια, άρχισε ο καθένας να θεωρεί τον άλλον αναπόσπαστο κομμάτι του σπιτιού, ειδικά τώρα που οι δυο τους γιοι είχαν μεγαλώσει και μετακόμισαν αλλού και το σπίτι έμοιαζε άδειο, παρά το γεγονός πως παραήταν γεμάτο από ένα σωρό αχρείαστα αντικείμενα και μικροπράγματα. Μετά δυσκολίας συζητούσαν πια, αν και υπήρξε μια εποχή που πήγαιναν μαζί στον κινηματογράφο ή σε συναυλίες (ήταν δεδομένο για κάποιον της θέσης του να δικαιούται εποχικό εισιτήριο για τη Φιλαρμονική ορχήστρα), ή η Μαρί θα του έλεγε για τα μυθιστορήματα που διάβαζε. Πρόσφατα, όμως, απλώς αντάλλαζαν δυο-τρεις κουβέντες σχετικά με το φαγητό, τα ψώνια, τους γιους τους ή τον καιρό ή, διαφορετικά, παρακολουθούσαν μαζί σιωπηλά τηλεόραση. Έτσι, λοιπόν, η Μαρί εξεπλάγη όταν τη ρώτησε

Μετά δυσκολίας συζητούσαν πια, αν και υπήρξε μια εποχή που πήγαιναν μαζί στον κινηματογράφο ή σε συναυλίες ή η Μαρί θα του έλεγε για τα μυθιστορήματα που διάβαζε.

κατά πόσο θα έπρεπε να παραμείνει στο δικαστικό σώμα ή να ξεκινήσει κάτι καινούριο. Δεν το συνήθιζε να φέρνει αντιρρήσεις στον άντρα της, και στο παρελθόν όταν ρωτούσε τη γνώμη της προσπαθούσε να μαντέψει την απάντηση που ήθελε να ακούσει. «Κοστούμια διαζυγίων»,

είπε τώρα. «Αυτή μπορεί να είναι ενδιαφέρουσα δουλειά. Θα ακους πολλές ιστορίες».

Δεν του είχε περάσει ποτέ από το μυαλό πως η μελλοντική του δουλειά θα μπορούσε να ειπωθεί από αυτήν τη σκοπιά. Είχε στη ζωή του ακούσει τόσες πολλές ιστορίες ώστε να μην του κάνουν πλέον και τόση αίσθηση. Παρόλα αυτά, ακολούθησε τη συμβουλή της συζύγου του και παρέμεινε στο γραφείο.

Όπως αποδείχθηκε, οι υποθέσεις ήταν περισσότερο κοινότοπες παρά ενδιαφέρουσες. Στις περισσότερες, ανώριμοι άντρες είχαν παντρευτεί νεαρές γυναίκες που λαχταρούσαν πράγματα τα οποία οι σύζυγοί τους δεν ήταν σε θέση να προσφέρουν, κι έτσι με τον καιρό κάποιος τρίτος εμφανιζόταν να αναστατώσει ό,τι από την αρχή δεν είχε γερά θεμέλια. Παρόλα αυτά, οι αποφάσεις του –βασισμένες στο επιχείρημα της απιστίας και της αμοιβαίας ασυμβατότητας χαρακτήρων– αντιμετωπιζόνταν συχνά με δάκρυα, και ο Μάρτιν δεν μπορούσε να απαλλαγεί από την πεποίθηση ότι τα περισσότερα διαζύγια ήταν αχρείαστα, ότι οι άνθρωποι προσπαθούσαν να ξεφύγουν από το αναπόφευκτο: το δικό τους το κενό, την ίδια την ανικανότητά τους να μοιραστούν τη ζωή τους με κάποιο άλλο πρόσωπο.

Υπήρχαν τόσες πολλές υποθέσεις που σύντομα μοιάζανε όμοιες· ακόμη και τα πρόσωπα των ανθρώπων διέφευγαν γρήγορα από τη μνήμη του – η οποία διέγραφε μια φθίνουσα πορεία που οπωσδήποτε συμβάδιζε με την ηλικία. Που και που, ωστόσο, μια ενδιαφέρουσα υπόθεση θα αναφύοταν και ένα πρόσωπο, ένα όνομα ή ένα επάγγελμα θα καρφωνόταν στη μνήμη του.

Μετά από μιαν ακρόαση τέτοιου είδους, βγήκε από το δικαστήριο και βρήκε τη γυναίκα στην οποία μόλις είχε εκδώσει διαζύγιο να κάθεται σε έναν πάγκο στο διάδρομο και να κλαίει. Το όνομα της ήταν Λίδα Βακκοβά, όνομα που έπιασε το μάτι του εξαιτίας της ομοιότητας με το δικό του, πέρα από το γεγονός ότι η διακριτική, ντελικάτη ομορφιά της κοπέλας και οι συνεσταλμένες απαντήσεις της στο δικαστήριο τού τράβηξαν την προσοχή. Απέδωσε τη λεπτότητά της στο επάγγελμά της: ήταν βιολίστρια. Αν και δεν ήταν στο

χαρακτήρα του, σταμάτησε μπροστά της και είπε: «Μην κλαις, κυρία Βακχοβά. Κανένας πόνος δεν κρατά για πάντα».

Έστρεψε τα μάτια της προς το μέρος του με έκπληξη και σκούπισε γρήγορα τα δάκρυά της. «Ευχαριστώ».

Καθώς σηκώθηκε, άρχισε να παραπέει και αναγκάστηκε να την κρατήσει.
«Αισθάνεστε αδιάθετη;»

«Συγχωρέστε με», είπε. «Πήρα κάτι χάπια το πρωί. Για να καλμάρουν τα νεύρα μου».

Την προσκάλεσε στο ιδιαίτερο γραφείο του και της έφερε ένα ποτήρι νερό. Ήξερε ότι μόνο το όνομα και το επάγγελμα, αλλά και την ηλικία της. Ήταν είκοσι χρόνια νεότερή του, πολύ νέα, στα μάτια του τουλάχιστον. Επιπλέον, είχε γνωρίσει και τον άντρα που μέχρι πριν από λίγο ήταν σύζυγός της. Κι ο σύζυγος, επίσης, ήταν μεγαλύτερος από αυτήν (αν και εκείνη την ώρα ο Μάρτιν δεν μπορούσε να θυμηθεί πόσο) και διηύθυνε ένα πρόσφατα στημένο καλλιτεχνικό γραφείο. Ένας χυδαίος, δυσάρεστος στην όψη τύπος, είχε προφανώς υποβάλει τη γυναίκα του σε ωμή και αυταρχική μεταχείριση, προσπαθώντας να αναστείλει όλο τον ενθουσιασμό της. Δεν υπήρχαν παιδιά. Δεν είχαν πρόβλημα στο να συμφωνήσουν το διαμοιρασμό της περιουσίας τους – δεν είχαν και πολλά να μοιράσουν ούτως ή άλλως. Αυτή κράτησε το διαμέρισμα, εκείνος μετακόμισε στην ερωμένη του.

«Πιστεύεις στ' αλήθεια πως ο πόνος δεν κρατά για πάντα;», ρώτησε.

«Φυσικά».

«Ένωσες ποτέ έναν πόνο να φεύγει;»

Δεν ήταν συνηθισμένος στο να περνά από έλεγχο κατ' αντιπαράσταση και σάστισε. Χρειάστηκε να κάνει μια παύση και να σκεφτεί για μια στιγμή κατά πόσο υπήρξε κάτι στη ζωή του που του προκάλεσε έναν πόνο που μετά έσβησε. Αντιθέτως, τα πράγματα στη ζωή του ξεθώριαζαν σταδιακά χωρίς τη διαμεσολάβηση του πόνου. Μετά ανακάλεσε το θάνατο των γονιών του. «Ακόμη και ο πόνος του πένθους σβήνει τελικά», είπε αόριστα.

«Αυτό είναι αλήθεια», παραδέχτηκε. «Αν και ο θάνατος αποτελεί μάλλον ξεχωριστή κατηγορία».

«Τι σε κάνει να το πιστεύεις αυτό;»

«Ο θάνατος είναι σαν το νόμο. Είναι αναπόφευκτος. Αντιθέτως, η αγάπη...» Φάνηκε να ψάχνει μια λέξη που να εκφράζει κατάλληλα το νόημα της αγάπης, αλλά αντ' αυτού ξέσπασε για άλλη μια φορά σε λυγμούς.

Τη βοήθησε να σταθεί όρθια και τη συνόδευσε προς την έξοδο και κάτω στα σκαλιά. Πρότεινε να πάνε σε ένα κοντινό μπαρ για ένα ποτήρι κρασί. Δεν ήταν σίγουρος γιατί συμπεριφερόταν έτσι. Θα υπήρχε κάτι ξεχωριστό σ' αυτήν τη γυναίκα που τον συγκινούσε, ή ίσως να ήταν επειδή την έβρισκε ελκυστική. Παρήγγειλε ένα μπουκάλι κρασί και την άφησε να μιλήσει για τις τελευταίες της δοκιμασίες, αν και συγκράτησε μόνο μερικές λεπτομέρειες: χάζευε τα χέρια της, τα δάκτυλά της που έπαιζαν ακούσια με την πετσέτα. Ήταν τόσο όμορφα, που ήθελε να τα σφίξει και να τα χαιδέψει στα δικά του. Συχνά-πυκνά τη διέκοπτε για να της αναφέρει κάποια περιστατικά που είχε ακούσει στα χρόνια της υπηρεσίας του, για να την επιβεβαιώσει ότι δεν ήταν η μόνη που υπέφερε.

Όταν αποχωρίστηκαν, μία ώρα μετά, τον προσκάλεσε σε μια συναυλία που θα παρουσίαζε η ορχήστρα στην οποία έπαιζε βιολί. Είχε προσκαλέσει επίσης, όπως ήταν φυσικό, και τη σύζυγό του, αλλά στο τέλος πήγε μόνος του. Το βρήκε ακατόρθωτο να

συγκεντρωθεί στη μουσική: η προσοχή του ήταν στραμμένη προς την απλή φιγούρα ανάμεσα στην ορχήστρα –τις τρεμουλιαστές κινήσεις των δαχτύλων της και τη φώνα υπόκλιση– και ένιωσε ένα ασυνήθιστο συναίσθημα. Έιχε εκπλαγεί από τον εαυτό του και τα συναισθήματά του, τα οποία τον χτύπησαν κατά τρόπο δυσανάλογο προς την ηλικία του. Αλλά μετά σκέφτηκε πως είχε απλώς διαγράψει πολύ νωρίς κάποια συναισθήματα.

Βρήκε τη διεύθυνση και το τηλέφωνό της από το φάκελο της υπόθεσης.

Άρχισαν να συναντώνται δυο φορές την εβδομάδα, αρχικά σε καφετέριες ή σε μπαρ. Ήξερε πως, εξαιτίας του επαγγέλματός του, τον έβλεπε ως κάποιον ειδικό σε θέματα αγάπης, ή μάλλον στις περιπτώσεις εκείνες που η αγάπη σκόνταφτε, και πράγματι όταν τον ρωτούσαν έψαχνε να αντλήσει περισσότερα καθολικά διδάγματα από τις υποθέσεις που περιέπεφταν στη μνήμη του. Αν και δεν έτρεφε ιδιαίτερη πίστη στη δυνατότητα να συνυπάρχουν δυο άνθρωποι ερωτευμένοι, συνειδητοποίησε πόσο προσεκτικός ήταν στα σχολία του και πόσο εύκολα μπορούσε να μιλήσει για κάτι για το οποίο υπήρξε ανίκανος να κατορθώσει στη ζωή του προσωπικά: μια σχέση αμοιβαίου θαυμασμού και σεβασμού, μέσα από την οποία καλλιεργούνταν η τρυφερότητα. Τον άκουγε με μια κλιμακούμενη προσδοκία. «Περιμένω πως θα είστε καλός στα θέματα της αγάπης», είπε σφίγγοντάς του για μια στιγμή το χέρι. «Μου δίνετε την εντύπωση ατόμου με επιείκεια, που παραχωρεί το δικαίωμα του προσωπικού χώρου σε κάποιαν».

Συμφώνησε με ένα νεύμα, ευχαριστημένος από τον τρόπο που τον έβλεπε.

Μετά τον προσκάλεσε στο σπίτι της.

Ζούσε σε ένα μικρούλι δωμάτιο σοφίτας και καθώς ανέβαινε τα τόσα σκαλιά (δεν υπήρχε ανσανσέρ) τα πόδια του από κάτω λύγιζαν από ενθουσιασμό ή ενδεχομένως από αγωνία για αυτό ακριβώς που επρόκειτο να γίνει. Το μικρό δωμάτιο είχε τοίχους με κλίση προς τα κάτω και σχεδόν καθόλου έπιπλα, μόνο μια ντουλάπα και ένα αναλόγιο, δυο καρέκλες και ένα τεράστιο ντιβάνι κάτω από έναν φωταγωγό. Έκαναν έρωτα κάτω από αυτόν το φωταγωγό.

Ήταν αδύνατη και λεπτοκαμωμένη σε σχέση με τη γυναίκα του, και το δέρμα της ήτανε λείο, χωρίς την παραμικρή ζάρα ή ρυτίδα. Προς μεγάλη του έκπληξη βρήκε λόγια τρυφερά να της πει. Τον άκουγε και δεν είχε καν σταματήσει να μιλά όταν του είπε: «Περισσότερο, σε παρακαλώ. Θέλω κι άλλα τέτοια λόγια». Καθώς έφευγε τον ρώτησε: «Θα ξαναειδωθούμε κάποια στιγμή;». Και επιβεβαίωσε πως θα επέστρεφε οπωσδήποτε σύντομα.

Και έτσι την επισκέπτονταν φέρνοντάς της λουλούδια, κρασί και τρυφερά λόγια. Δε μίλησαν ποτέ για τον πρώην σύζυγό της, και για τη γυναίκα του δεν έκανε παρά σπανίως αναφορά, και πάντα κατά τρόπο που να άφηνε να νοηθεί στη Λίδα ότι ο γάμος του δεν ήταν ιδιαίτερα ευτυχισμένος. Όπως είθισται να συμβαίνει στις περιπτώσεις που μια πληροφορία προέρχεται από τη μία μόνο πλευρά της ιστορίας, υπέθετε ότι, ακόμη και στην περίπτωση που η σύζυγος προσπαθούσε, το φταίξιμο έγερνε προς τη μεριά της.

Μια φορά, όταν ήταν και πάλι ξαπλωμένοι κάτω από το φωταγωγό, πάνω στον οποίο οι βαριές σταγόνες της ραγδαίας ανοιξιάτικης βροχής έπεφταν, τον ρώτησε: «Αγαπάς τη γυναίκα σου καθόλου;».

Είπε πως δεν την αγαπούσε, πως έπαψε να την αγαπά εδώ και πολλά χρόνια.

Για πολλή ώρα μετά κανείς δε μιλούσε. Μαζεύτηκε κοντά του καθώς αυτός χάιδευε τα χείλη και την κοιλιά της με την απαλότητα του σώματός της να τον διεγείρει όπως πάντα.

«Ποιο είναι το νόημα σε έναν τέτοιο γάμο, Μάρτιν;», ρώτησε απότομα.

Το ερώτημα τον βρήκε απροετοίμαστο. Δεν είχε σκεφτεί ποτέ το ενδεχόμενο να εγκαταλείψει τη γυναίκα του έπειτα από τριάντα χρόνια γάμου, ούτε και τώρα, καθώς ξάπλωνε στο πλάι μιας γυναίκας στην οποία μόλις είχε κάνει έρωτα. Είχε σταματήσει εδώ και καιρό να αναζητεί τι ήταν αυτό που τον ένωσε με τη γυναίκα του. Η συνήθεια, ίσως. Τα τόσα πολλά μερόνυχτα που μοιράστηκαν. Αναμνήσεις που τώρα φάνταζαν με ιστορίες αλλωνών. Ίσως οι καρέκλες πάνω στις οποίες κάθισαν ή η γνώριμη μυρωδιά που αναδύονταν στην ατμόσφαιρα μόλις άνοιγε την πόρτα του διαμερίσματος. Ίσως οι γιοι που ανέθρεψαν.

«Δε χρειάζεται να μου πεις αν δε θέλεις», είπε.

«Ίσως», είπε, «για να μπορώ, όταν γυρίζω σπίτι με τέτοιο καιρό έξω, να πω σε κάποιον: “Βρέχει έξω”».

«Ναι, αυτό είναι καλός λόγος», είπε, απομακρύνοντας τον εαυτό της σιγά σιγά από κοντά του.

Καθώς έφευγε, δε ρώτησε, όπως κάνει συνήθως, πότε θα ξαναειδωθούν. Έτσι, ρώτησε αυτός.

«Ίσως ποτέ», είπε. Ακόμη και τότε έγειρε πάνω του και τον φίλησε.

Καθώς κατέβαινε τα σκαλιά, σκέφτηκε ότι περίμενε άλλη απάντηση, κι ότι είχε παρερμηνεύσει την ερώτησή της. Ήθελε να ακούσει κατά πόσο ήταν διατεθειμένος να αφήσει τη γυναίκα του για χάρη της. Τον κατέβαλε μια εξαντλητική σχεδόν μελαγχολία. Είχε ακόμη το περιθώριο να γυρίσει, να χτυπήσει το κουδούνι και να της δώσει μια άλλη απόκριση, διαφορετική. Αλλά τι θα της απαντούσε;

Έτσι ο δικαστής Μάρτιν Βατσέκ πήγε σπίτι.

Όταν άνοιξε την πόρτα του διαμερίσματος, η γνώριμη μυρωδιά κυμάτισε προς το μέρος του. Η Μαρί βγήκε από το σαλόνι και τον χαιρέτισε με τη συνηθισμένη φράση: «Θα ετοιμάσω το φαγητό σου αμέσως».

Κάθισε στο τραπέζι και κοίταζε σιωπηλά παραπέρα. Δεν είδε τίποτα. Στο ραδιόφωνο, στο γειτονικό δωμάτιο, κάποιος έπαιζε βιολί. Βρήκε τον ήχο τόσο στενάχωρο που δεν μπορούσε να κουνηθεί. Η γυναίκα του τοποθέτησε μπροστά του μια κούπα με ζεστή σούπα.

Ήξερε ότι έπρεπε να πει κάτι, αλλά ένιωθε ένα κενό να καταποντίζει κάθε δυνατότητα ομιλίας. «Βρέχει έξω», είπε στο τέλος.

Η γυναίκα του κοίταξε προς το παράθυρο με έκπληξη. Είχε σταματήσει να βρέχει εδώ και ώρα και το δωμάτιο πλημμύριζε μια σκούρα κόκκινη λάμψη ηλιοβασιλέματος.

Το είχε συνήθεια να μη φέρνει αντιρρήσεις στον άντρα της, παρά το γεγονός πως της φαινόταν όλο και πιο αφηρημένος τελευταία: ίσως το γήρας να άρχισε να επηρεάζει το μυαλό του.

«Αυτό είναι καλό», είπε. «Τα χωράφια των αγροτών χρειάζονται λίγη ακόμη υγρασία». (δε)

Μετάφραση από τα τσέικα στα αγγλικά Gerald Turner και στα ελληνικά Ευτυχία Παναγιώτου